Sastamalan kaupunki/Lomituspalvelut
Lomituspalvelupäällikkö Raili Puro

Asiantuntijalausunto

3.4.2018

Eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunta

HE 14/2018

Mmv@eduskunta.fi

HE 14/2018 vp Hallituksen esitys eduskunnalle maakuntauudistuksen täytäntöönpanoa sekä valtion lupa-, ohjaus- ja valvontatehtävien uudelleenorganisointia koskevaksi lainsäädännöksi

Sastamalan kaupunki kiittää kutsusta tulla kuultavaksi valiokuntanne kokoukseen ja lausuu seuraavaa erityisesti lomituspalvelujen järjestämisestä maakuntauudistuksessa.

Lomituksen ohjaus ja valvonta maakuntauudistuksessa

Maatalouslomitus on siirtymässä maakuntien ja Luovan tehtäväksi Melalta. Toiminta järjestetään jatkossa 18 maakunnan alaisuudessa, muutos on merkittävä, sillä tällä hetkellä on yksi järjestäjä, Mela.

Maakunta uudistuksessa on esitetty, että maakuntalain 7 § mukaan tehtävien hoidosta järjestämisvastuun myötä vastuu tuottamisen ohjauksesta ja valvonnasta kuuluu maakunnalle. Maakuntien on aktiivisesti seurattava lomituspalvelujen laatua ja määrää sekä sitä, toteutuvatko ne vaatimusten ja tarpeen mukaisesti. Tämä on siis tulevaa maakunnan järjestämistehtävää.

Valvonta tulee jatkossa kattamaan oman toiminnan tai muiden tuottamien palvelujen asianmukaisuuden valvonnan.

Melan nykyään tekemä ohjaus ja valvonta ovat merkittäviä. Maakuntauudistuksessa nämä tehtävät siirtyvät tulevien maakuntien ja Luovan tehtäväksi. Luovassa ei tule olemaan niin paljon lomituksen liittyviä tehtäviä, kun nykyään Melassa. Tulevassa Luovassa lomitusasiat ovat suunniteltu laillisuusvalvontaprosessin alaisuuteen.

STM:n maatalouslomituksen viranomaistoimintojen toimeenpanohankkeessa tavoitteena on huolehtia siitä, että lomituksessa on käytössä yhteiset työkalut maakuntien aloittaessa toimintansa. Tärkeä asia on, että lomituksen päätöksenohjelma olisi silloin käytettävissä. Projektin isona haasteena on kesken oleva uusi lomituslainsäädäntö, sekä tulevien toimijoiden puuttuminen, koska Luovaa ja maakuntia ei vielä ole perustettu.

Lomituspalvelulain muutoksen läpivienti eduskunnassa aikaisemmin kuin syksyllä 2018 olisi välttämätöntä, jolloin pystyttäisiin selvittää mitkä toiminnallisuudet on rakennettava uuteen ICT-järjestelmään.

Sähköisten palvelujen tuottamisroolia tulisi kehittää myös Lomituksen ICT-järjestelmän osalta. Siihen voisi olla yhdistettynä tulevan Ruokaviraston tukijärjestelmien asiakastietoja (maatilojen eläinmäärät) ja mahdollisesti yhteys myös verohallinnon tulorekisteriin. Tällä tavoin vähennetään byrokratiaa, koska maatalousyrittäjä ilmoittaa esim. eläintiedot yhteen rekisteriin vain kerran ja tietoja voidaan käyttää myös lomituksen päätöksenteossa. **Lomituspalvelulaissa tulisi olla maininta asiakastietojen yhteistä käytöstä maakunnassa.** Tietojärjestelmissä tulee myös jatkossa olla viranomaisilla mahdollisuus tarjota rajapintoja maatilojen käytössä oleville muille järjestelmille.

Häiriötön lomituspalvelujen järjestäminen maatalousyrittäjille maakuntien aloittaessa tulee turvata. Tärkeää on, että lomituspalvelulakiin kirjataan siirtymäsäännös vuosiloma- ja sijaisapupäätöksistä vuodelle 2020. Ehdotuksena on, että maatalousyrittäjät voisivat hakea vuoden 2020 vuosilomaa nykyisistä paikallisyksiköistä ja vuosilomapäätökset vuodelle 2020 voisi tehdä jo vuoden 2019 aikana Melan lomitusnetissä. Uhkana on palvelutuotannon katkeaminen jos vuosilomiin ja äkillisiin sijaisapuihin ei ole riittävää siirtymäsäännöstä.

Järjestämisvastuu

Maakuntalain mukaisesti lomitustehtävien hoidon järjestämisvastuussa on maakunnat. Maakunta vastaa lomituspalvelujen tarpeen, määrän ja laadun määrittämisestä, tämän vuoksi on tarpeellista tehdä palvelutarvearviointi, jossa selvitetään mitä palveluja maakunnassa tarvitaan ja miten paljon niitä käytetään. Näiden määrittelyiden perusteella voidaan suunnitella ja toteuttaa järjestämisvastuuseen kuuluvat lakisääteiset palvelut maatiloille. Palvelujen laatua määrittäessä olisi tärkeä, että palvelut vastaisivat asiakkaiden palvelutarpeisin vaikuttavasti, säännösten mukaisesti ja kustannustehokkaasti.

Nyt kun jokainen maakunta tekee omaa valmistelua, niin nähtäväksi jää se miten valtakunnallisesti lomituspalvelut järjestetään, saavatko maatalousyrittäjät tasavertaisesti palveluita ympäri Suomea?

Maakunnissa tulisi nyt olla lomituksen edustajat vahvasti mukana maakuntavalmisteluissa. Mela on hoitanut ohjausta, ja tiedotusta, sekä huolehtinut että paikallisyksiköissä on yhdenmukaisesti hoidetut lomituspalvelut. Eriarvoisuuden poistamiseksi koko valtakunnan tasolla olisi tarpeellista, että STM voisi tehdä maakunta valmistelun yhteydessä yhteistyötä ja koordinoida asiaa yhteistyössä eri maakuntien kanssa.

Melan nykyisiä lomituksen järjestämistehtäviä tulee jatkossa maakunnan tehtäviksi. Todennäköistä on, että maakuntakuntauudistuksen alussa ei saavuteta heti hallinnon kustannusten pienemistä. Tämä tulisi huomioida maakuntien budjeteissa.

Palvelujen tuottaminen

Järjestämisvastuu itsessään ei määritä sitä, miten palvelut pitää tuottaa. On mahdollista tuottaa palvelu itse tai maakuntien yhteistoiminnassa, tai hankkia se muualta.

3.4.2018

Liikelaitos vai yhtiö

Liikelaitoksen tehtävänä on tuottaa maakunnan järjestämisvastuulle kuuluvat lomituspalvelut maatalousyrittäjille. Liikelaitoksessa on viranhaltijoita, jotka tekevät varsinaiset lomituspäätökset asiakkaille. Liikelaitoksen tehtävistä määrätään tarkemmin maakunnan hallintosäännössä. Liikelaitoksen etuna on mm. sijaisapupäätöksen nopeampi toimeenpano, koska päätös ja palveluntuotanto voidaan tehdä samassa organisaatiossa. Yhtiöittämällä lomituspalvelut, jolloin yhtiö ei voi käyttää julkista valtaa, äkilliseen sijaisaputarpeeseen vastaaminen vaikeutuu. Yhtiö ei voi myöskään esim. laskuttaa lomituspalvelumaksuja, koska laskutuskin on julkisen vallan käyttöä. Lomituksen yhtiöittämisvelvoite heti maakuntauudistuksen alussa ei ole todennäköisesti mahdollista, koska näkemykseni mukaan koko nykyisellä henkilöstöllä on oikeus siirtyä maakunnan palvelukseen.

En näe tällä hetkellä sellaisia markkinoita, jotka pystyisivät tarjoamaan lomituspalveluita tai palkkaamaan nykyinen lomittajahenkilöstö tulevien yhtiöiden palvelukseen. Nykyiset lomituspalveluntuottajat ovat suurelta osin ammatinharjoittajia, jotka toimivat paikallisyksiköiden alihankkijoina.

Näkisin, että lomituspalvelulain mahdollistama itse hankittu lomitus -vaihtoehto tuo tarvittavaa kilpailua lomituspalveluihin (ja valinnanvapauden), koska maatalousyrittäjä voi vapaasti päättää käyttäkö maakunnan liikelaitoksen palveluita vai hankkiiko itse palvelun. Itse hankittu lomitus voi myös luoda uusia markkinoita lomituspalvelun tuottamiseen, jos sille on markkinoilla edellytyksiä. Maakunnan liikelaitos huolehtii silloin loput asiakkaat ja kantaa lopullisen vastuun siitä, että jokainen lomituspalveluun oikeutettu asiakas saa palvelua. Lomituspalvelut ovat maatalousyrittäjien sosiaaliturvasta huolehtimista.

Tulevaisuus näkymä

Näkisin yhtenä vaihtoehtona, että maakuntauudistuksen alussa lomituspalvelujen tuottaminen hoidettaisiin liikelaitoksen alaisuudessa ja nykyinen henkilöstö siirretään vanhoina työntekijöinä liikelaitokseen. Liikelaitoksen toiminnassa jatkossa panostettaisiin palveluiden ostamista ulkoisilta palvelutuottajilta oman toiminnan rinnalla ja 3-5 vuoden siirtymäajan jälkeen maakunta voisi harkita yhtiöittämistä.

Monen maakunnan maakuntavalmistelussa ollaan keskittämässä maaseudun palvelut yhteen, jolloin maatalouslomitus on osa näitä maaseutupalveluja. Maakunnissa voidaan jatkossa edesauttaa maaseudun kehittämisen kautta synnyttämään moniosaajayrityksiä maaseuduille. Yhtenä yrityksen palveluna voisi olla jatkossa lomituspalvelujen tuottaminen. Syntyisikö silloin sellaisia yhtiöitä joille voitaisiin lomituksen palvelutuotanto siirtää tulevaisuudessa?

Rahoitus

Lomituksen rahoituksen muuttuminen maakunnan yleiskatteelliseksi rahoitukseen on iso muutos nykyiseen. Paikallisyksiköissä on voitu luottaa, että rahoitus on riittävä, kun palvelut on järjestetty lain mukaisesti ja kustannustehokkaasti. Mela on varmistanut rahoituksen

ministeriöltä. Rahoituksen varmistamiseksi jatkossa maakunnissa on erittäin tärkeää, että järjestämispuolella on vahva edustus ja tuntemus lomituspalveluista. Resurssien määrittelyssä tärkeään rooliin nousee hyvin toteutetut maatalousyritysten palvelutarvearvioinnit.

Rahoituslain mukainen maatalousyrityskerroin, jossa otetaan huomioon maatalousyritysten määrä, on lomituksiin nähden epäedullinen. Maatalousyritysten määrän vähentyminen koskee todennäköisesti ensisijaisesti pieniä maatiloja. Kuitenkin lomitettavien päivien tuntimäärät eivät tällöin vähene, koska isommat maatilat jäävät lomitusten piiriin. Lisäksi lomitukseen on tulossa uusina asiakkaina myös osakeyhtiömuotoiset maatilat, jotka ovat todennäköisesti keskivertotiloja suurempia.

Raili Puro
Lomituspalvelupäällikkö
Sastamalan kaupunki